

Maria Põldma
Lennart Lennuk

KUTSUMATA KÜLALISED EESTI MERES

Tule uuri kaugetelt maadelt saabunud
uusi liike!

Maria Põldma
Lennart Lennuk

KUTSUMATA KÜLALISED EESTI MERES

Tule uuri kaugetelt maadelt
saabunud uusi liike!

Kutumata külalised Eesti meres. Tule uuri kaugetelt maadelt saabunud uusi liike! (2023)

Autorid Maria Põldma, Lennart Lennuk

Pildid joonistanud Lennart Lennuk

Teksti toimetajad Jonne Kotta, Kristiina Nõomaa, Greta Reialu, Tiia Möller-Raid, Arno Põllumäe

Väljaandja Tartu ülikooli Eesti mereinstituut

Rahastusallikas Euroopa Majanduspiirkonna finantsmehhanismi 2014–2021 programm „Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine“

ISBN 978-9916-731-06-2

Teostus Menu Meedia

Toimetaja Katrin Streimann

Keeletoimetaja Helve Hennoste

Kujundaja Mai-Liis Raidaru

Trükkinud Tallinna Raamatutrükikoda

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

 TARTU ÜLIKOOL
Eesti mereinstituut

 TOETAB

KES ON VÕÕRLIIGID?

VÕÕRLIIGID on inimene toonud meelega või kogemata elama uuele alale ehk väljapoole tema looduslikku elupaika.

KAS VÕÕRLIIGID VÕIVAD OLLA OHTLIKUD?

Alati ei kahjusta võõrliigid uues elupaigas kohalikku looduskeskkonda. Ent mõnikord võivad nad muutuda **invasiivseteks**. Invasiivseteks nimetatakse võõrliike siis, kui nad muutuvad uues elupaigas looduskeskkonnale või majandusele pikemaks ajaks kahjulikuks.

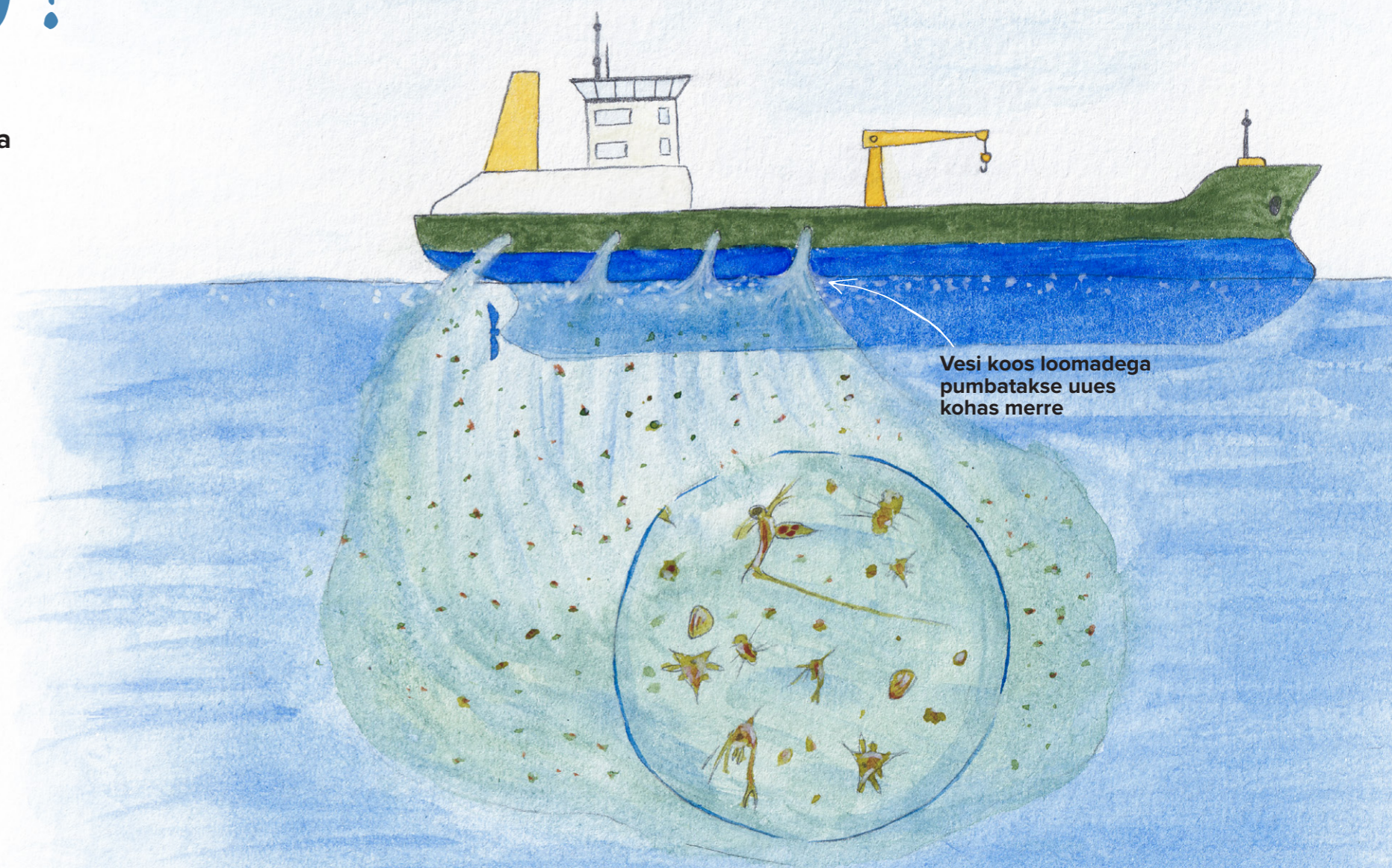
Kui võõrliigid suudavad uues elupaigas ellu jääda ja ka järglasi saada, siis on see ohtlik kohalikule loodusele ning selle mitmekesisusele. Võisteldes elupaiga, toidu või muu eluks vajaliku pärast, võivad võõrliigid tõrjuda mõnikord välja kohalikke liike ja asuda nende asemele elama. Harvadel juhtudel võivad võõrliigid oma uues elupaigas ka kasulikuks osutada.

KUIDAS VÕÕRLIIGID LEVIVAD?

Meres levivad võõrliigid peamiselt laevade ballastveega või veesõidukite välispinnal.

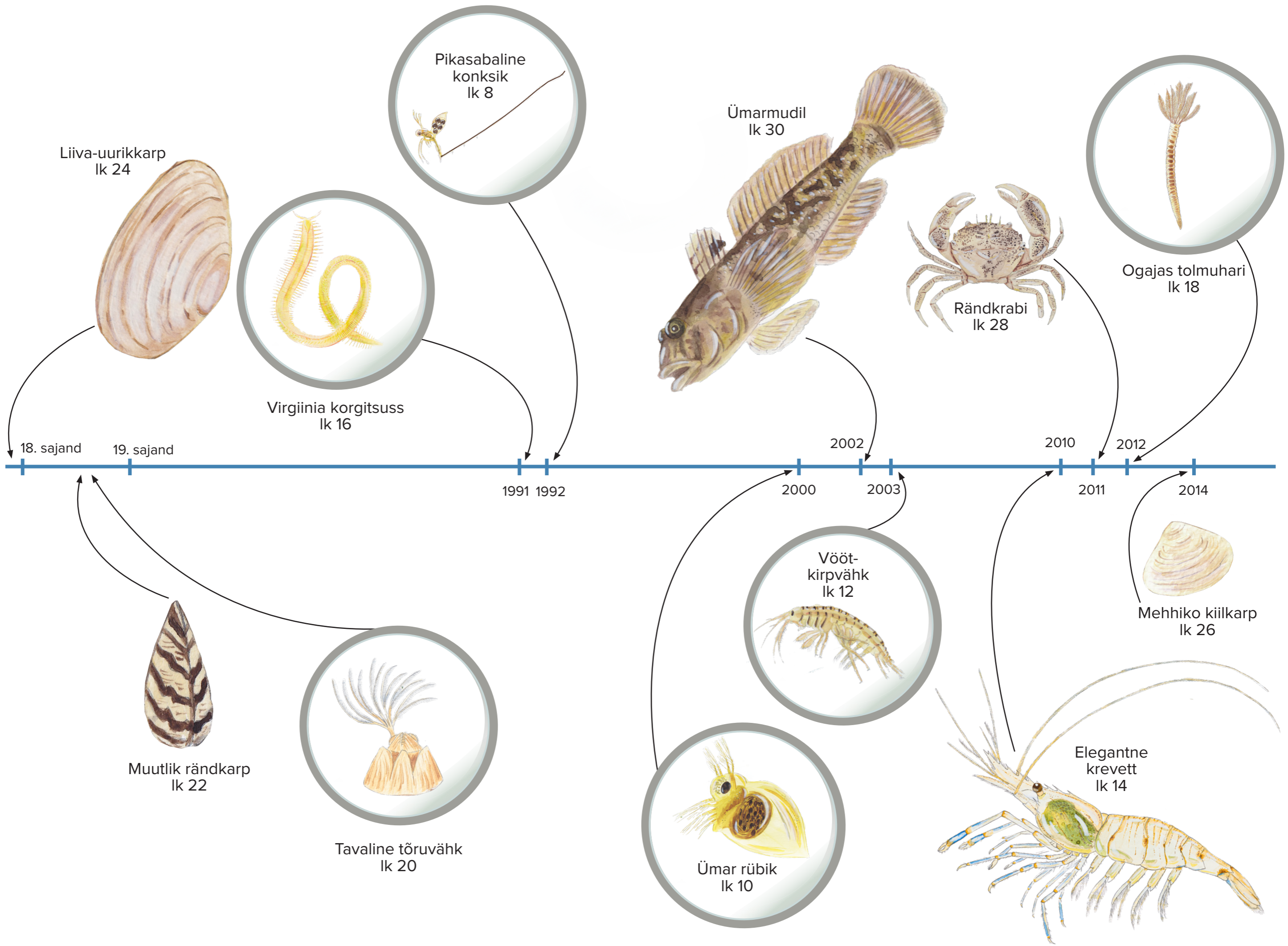
Ballastvett võetakse sadamas laevamahutitesse, kui laeval pole veel laadungit peal. Teises sadamas lastakse ballastvesi laevast enne kauba pealelaadimist välja. Nii reisivad laeva veemahutites ühest kohast teise ka vees elutsevad liigid. Ballastvees suudavad organismid üle elada ka mitu kuud kestva reisi.

Laevadega võivad kaasa reisida nii kalad kui ka merevees elavad väiksemad loomad. Mõnega neist saad tutvuda selles raamatus.

**AEG, MILLAL LIIK LEITI
ESIMEST KORDA EESTI VETEST**

PIKASABALINE KONKSIK

Cercopagis pengoi

See pole päriselt saba,
vaid lihtsalt meenutab seda.
Tegelikult on see tema keha pikendus.

Vesikirbud ei ole
tegelikult üldse
kirbud, vaid teaduslikult
nimetatakse neid
vähiladseteks.

Suised

Pikasabaline konksik on vesikirbuline. Rahvakeeli tuntakse teda ka sabaloomana. Ta on pärit Kaspia ja Musta mere piirkonnast. Läänemerest leiti ta esimest korda 1992. aastal Pärnu lahest. Nüüdseks on see loomake levinud kogu Eesti rannikumeres.

Pikasabaline konksik levib uutesse elupaikadesse eelkõige laevade ballastveega.

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Pikasabalisel konksikul on pikk „saba“ – see võib olla kümme korda pikem kui tema keha, mis on vaid paari millimeetri pikkune. Iseloomuliku pika tagakeha tõttu ongi teda nimetatud „sabaloomaks“.

Vesikirbud on väikesed vees elavad plankterid, kes torkavad kõigepealt silma hüppava liikumisviisi poolest. Sellest ka nimetus kirp!

Plankterid on pisikesed meres, järves ja jões hõljuvad loomakesed, keda kutsutakse ka zooplanktoniks. Nad on toiduks kaladele, karpidele ja isegi lindudele.

Pikasabalise konksiku iseloomuliku keha tõttu võib hästi tähelepanelikult jälgides teda märgata ka palja silmaga! Näiteks suvel Pärnu lahes, eriti juuli lõpus ja augustis, kui vesi on kõige soojem.

Pikasabaline konksik on röövtoiduline ja toitub endast väiksematest vees hõljuvatest loomakestest. Ta ei neela saaki tervenisti alla: ohver püütakse jäsemetega kinni, **suistega** purustatakse ohvri keha kattev koorik ja imetakse kehamahladest tühjaks.

Nad söövad sama toitu, mida kalad, nagu näiteks meie vete kõige olulisem kalaliik räim. Kalad söövad ka sabalooma ennast, aga tema keha koosneb suuremas osas imepeenikesest „sabast“, sestap ei ole ta kalade jaoks väga toitev.

Pikk konksusarnane keha hoiab kiskjaid eemale. Kuid samal ajal on see loomale endale parajaks nuhtluseks: nad võivad omavahel kokku takerduda ja moodustada isegi **konksiku-pallikesi**. „Saba“ tõttu jäävad loomad kergesti kinni ka kalavõrkudesse ja võivad neid ummistada. Samuti võid märgata merel kalal käies, et loomake on jäänud oma pika „sabaga“ kinni sinu õnge tamii külge.

PÕNE VAT

ÜMAR RÜBIK

Evadne anonyx

Kohalik vesikirbuline
terav rüvik
(*Evadne nordmanni*)
üleval ja

tulnuk-vesikirbuline
ümar rüvik
(*Evadne anonyx*) all.

Ümar rüvik on algselt pärit Kaspia mere piirkonnast. Läänemeres märgati teda esimest korda 2005. aastal, aga tegelikult oli ta näiteks Pärnu lahes juba 2000. aastal.

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Miks me teda kohe ei avastanud?
Sellepärast, et ta sarnaneb väga meie kohaliku vesikirbulise terav rüvikuga. Neil on isegi raske vahet teha! Teda eristab meie kohalikust liigist vaid paar väikest karvakest jalgadel, mis on väiksemad kui tolmu kübe, ning ümar kühmuke kehal (meie kohalikul liigil on see terav). Kui ei oska selliseid väikseid erinevusi otsida, siis ei märkagi.

Vesikirbuline ümar rüvik on samuti plankter nagu pikasabaline konksik. Tema suurus on 1–2 mm.

Ümar rüvik on röövtoiduline nagu teisedki vesikirbulised ja toitub endast väiksematest vees hõljuvatest loomakestest. Sarnaselt pikasabalise konksikuga ei neela ka tema oma saaki tervenisti alla, vaid püüab ohvri jäsemetega kinni ja imeb ta kehamahladest tühjaks. Eesti rannikumeres on see tulnuk-vesikirbuline nüüd juba kõikjal väga tavaline liik, aga liiga suureks ei ole tema arvukus siiski kasvanud.

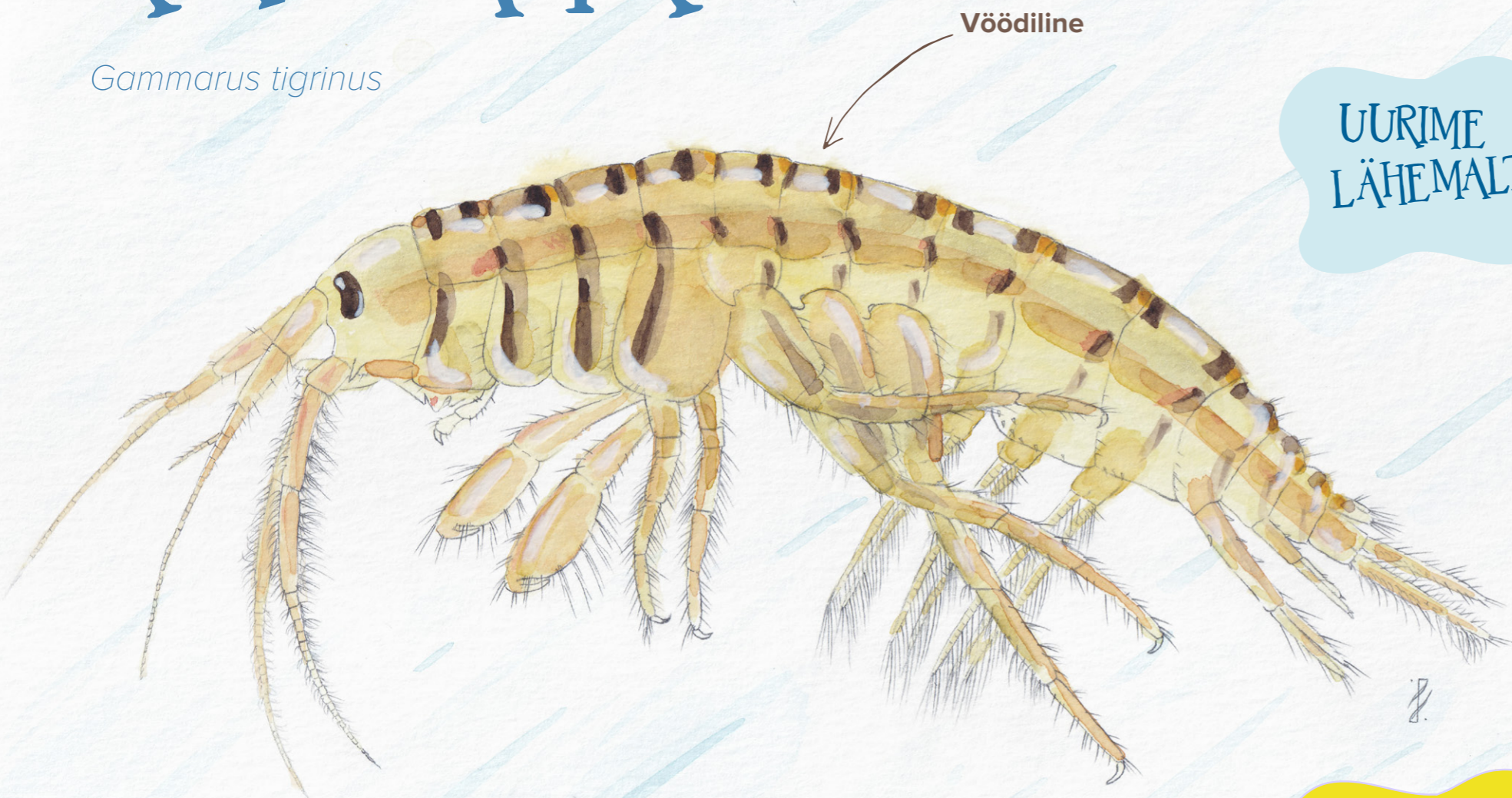
Võõrliikide uurimisel on abiks, kui on teada, keda otsime. Seepärast on vaja, et eri riikide teadlased teataksid oma leidudest. Näiteks kui meie naaberriigis Lätis või Soomes avastatakse uus liik, siis oskame meie Eestis olla eriti tähelepanelikud.

VÖÖT-KIRPVÄHK

Gammarus tigrinus

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Vööt-kirpvähk on väike merepõhjas vetikate ja taimede vahel elav loomake. Külgedelt on ta justkui lapikuks litsunud ja keha on kõverdunud, nii et ta näeb välja nagu C-täht. Vööt-kirpvähk on hõbehallikas või kollakas-oranž ja tal on külgedel triibud. Täiskasvanuna on ta sentimeetri pikkune, isased loomad võivad olla veidi suuremad.

Vööt-kirpvähid elavad merepõhjas, neile meeldivad rannalähedased taimestiku või vetikatega kaetud alad. Vööt-kirpvähk on kõigesööja, kes sööb nii vetikaid kui ka omasuguseid, taime- ja loomajäänuseid ning vees hõljuvaid väikeseid loomakesi ehk zooplanktonit.

Vööt-kirpvähk on sarnane paljude teiste meie kirpvähkidega, näiteks ookeani kirpvähi, mere kirpvähi ja pelgliku kirpvähiga. Vööt-kirpvähk on, nagu tema nimetuski ütleb, vöödiline. Teistest meil leiduvatest kirpvähkidest on ta tõntsakam. Lisaks on ta keha karvasem, see annab talle metallikläike, mis teistel kirpvähi liikidel puudub.

Vööt-kirpvähk paljuneb aasta jooksul tihemini kui meie kohalikud kirpvähid. Lisaks sööb ta siinsete kirpvähkide järglasi. Seetõttu on kohalike kirpvähkide arvukus paljudes piirkondades oluliselt vähenenud. Vööt-kirpvähk nagu teisedki kirpvähid on toiduks kaladele, näiteks ahvenale, ogalikule ja angerjale.

Kirpvähid liiguvad **ujudes, hüpates või roomates-ronides**. Madalas vees on neile eriti iseloomulik külili ujumine ja ka kirbu moodi järsud hüpped. Sellest ka tema nimetus kirpvähk.

PÕNEVAT

Vööt-kirpvähk on pärit Põhja-Ameerikast Atlandi ookeani rannikult. Läänemerre jõudis vööt-kirpvähk juba 1975. aastal. Eestis leiti seda liiki esimest korda Liivi lahest 2003. aastal. Praeguseks leidub teda peaaegu kõikjal Eesti rannikumeres.

ELEGANTNE KREVETT

Palaemon elegans

Elegantse kreveti algne kodu on Vahemeri ja Atlandi ookeani idarannik, kus ta on levinud Norra läänerrannikust Lõuna-Aafrikani. Eestis leiti ta esimest korda 2010. aastal. Kuid tõenäoliselt oli ta nii Soome lahe kui ka Saaremaa rannikumere asustanud juba mõni aasta varem. Ta saab hästi hakkama ka üsna magedas ja mudases vees.

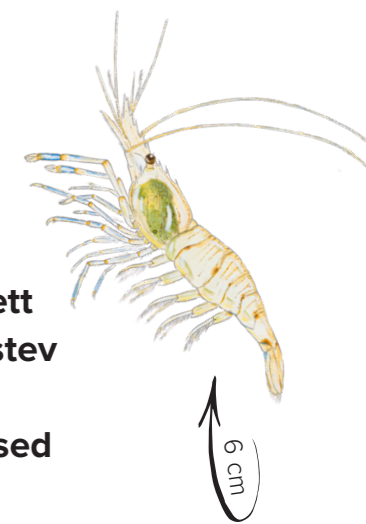
SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Vastne

PÕNEVAT

Nimetusele omaselt näeb see krevett väga elegantne välja. Tema läbipaistev kest on kaetud punakaspruunide triipudega. Tema kehal on ka väikesed valged täpid ning jalad on sinise- ja kollasetriibulised. Elegantne krevett võib kasvada kuni 6 cm pikkuseks.

Elupaigana eelistab elegantne krevett kivide- ja vetikaterohket madalat rannikumerd. Ta sööb kõike, millest jõud üle käib. Kõige enam on tema toiduks kirpvähid, kuid ta sööb ka merepõhjal olevaid lagunenud taimede ja loomade tükikesi ning vetikaid.

Teised krevetiliigid Eestis on Põhjamere garneel ja Läänemere krevett. Elegantne krevett on kõige sarnasem Läänemere krevetiga, kindlalt saab neid eristada mikroskoobi abil.

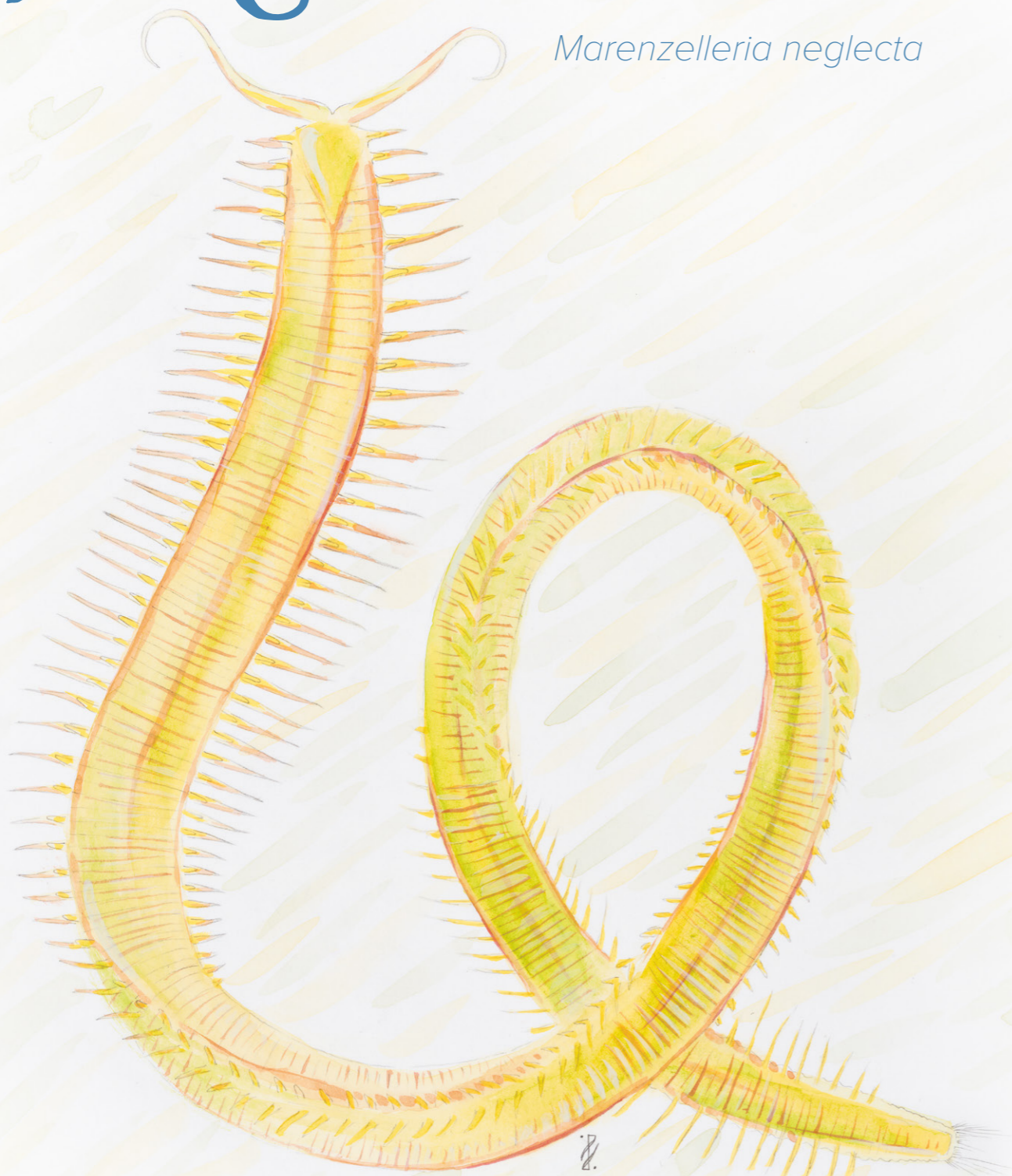
Elegantse kreveti toidulaud on suures osas sarnane kohalike krevetiliikide omaga, kuid elegantne krevett on vastupidavam ja laiema levikuga, mistõttu võib ta piirkonniti rannikumere toiduvõrgustikus suuri muutusi põhjustada. Krevett ise on omakorda toiduks kaladele, näiteks ahvenale ja tursale.

Läbipaistva kesta tõttu võib elegantne krevett merepõhjas ja taimestikust tegutsedes meile põgusal vaatlusel märkamatuks jääda. Kes otsib, see leiab!

VIRGIINIA KORGITSUSS

Marenzelleria neglecta

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Vastne

PÕNE VAT

Virgiinia korgitsuss on pärit Põhja-Ameerikast Atlandi ookeani rannikult. Läänemerre jõudis ta ballastveega 1985. aastal. Liivi lahest leiti teda 1989. aastal, Liivi lahe Eesti osasse jõudis liik 1991. aastal. Sealt levis ta väga kiiresti edasi Väinamerre ja Soome lahte. Praeguseks on liik tavapärane kogu Eesti merealal.

Virgiinia korgitsuss on hulkharrjasuss. Tema keha on rohekas või mustjas ja võib olla kuni 16 cm pikkune ning 3 mm laiune.

Virgiinia korgitsuss elab enamasti merepõhja setetes. Talle sobivad pehmed setted, kuhu saab kaevuda. Seepärast eelistab ta eelkõige liivast ja mudast merepõhja. Korgitsussi käigud ulatuvad settes kuni 40 sentimeetri sügavusele. Ta talub väga hästi hapnikupuudust, seega saab hakkama ka sügaval merepõhja mudas.

Madalamas rannikumeres võib korgitsussi leida taimestikuga kaetud liivastel ja kruusastel merepõhjad. Seal varjab ta ennast vaenlaste eest sette sisse peitununa. Korgitsuss liigub uute elupaikade otsinguil kiiresti edasi. Talle on omane öösiti ujuda ja toitu otsida. Tema toit on nii põhja vajunud loomade ja taimede tükikesed kui ka vees hõljuvad pisikesed loomad ning taimed.

Virgiinia korgitsuss sarnaneb meie kohaliku hulkharrjasussi harjasliimukaga, kuid on temast tunduvalt liikuvam.

Elades merepõhjas sügavale sette sisse kaevununa, segab ja kobestab korgitsuss põhjasetteid ning loob niiviisi paremaid elutingimusi teistele setetes elavatele pisikestele loomadele. Virgiinia korgitsuss on meie vetes väga arvukas liik. Ta sööb merepõhja setetes elavatel kohalikel selgrootutel toidu eest ära.

Kui virgiinia korgitsuss mingil põhjusel katki läheb, siis **tema peapoolel on võime puuduv tagakeha ajapikku taastada.**

OGAJAS TOLMU- HARI

Laonome xeprovala

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

PÕNEVAT

Ogajas tolmuhari on hulkharijasuss. Tema pikkus võib olla teadaolevalt natuke üle kahe sentimeetri ning laius kuni 1 mm.

Ta elab magedas ja keskmise soolsusega vees. Hulkharijasuss kaevub võimalusel merepõhja settesse, teda on leitud nii kiviselt, liivaselt kui ka saviselt merepõhjalt. Ogajas tolmuhari filtreerib vett ja toitub selles leiduvatest pisikestest loomsetest ning taimsetest tükikestest, mida nimetatakse hõljumiks.

Ogajas tolmuhari on sarnane mõningate teiste hulkharijasussidega, kes kuuluvad temaga samasse perekonda. Kõige enam sarnaneb ta hulkharijasussiga *Laonome calida*, kes elab aga hoopis Austraalia vetes.

Selle liigi täpsem mõju kohalikele mereasukatele ja elupaikadele pole teada. Arvatavasti võib ta olla toiduks kaladele.

Ta võib süüa sama toitu, mida kohalikud liigid söövad. Nii võib ta vähendada kohalike liikide arvukust ja isegi põhjustada nende kadumist. Läänemere piirkonnas on mõnes tema uues elupaigas leitud rohkem kui 2000 hulkharijasussi ühelt ruutmeetrit. Sellise arvukuse juures muudavad nad elupaiga hoopis teistsuguseks.

Xeprovala tähendab kreeka keeles ootamatut ilmumist. Hulkharijasussile pandi selline nimi, sest tema leidmine Euroopa eri piirkondadest ja veekogudest üsna lühikese aja jooksul oli **teadlaste jaoks ettearvamatu**. Perekonna nimetus *Laonome* on aga viide kreeka mütoloogiast tuntud tegelasele. Täiesti uue ja tundmatu liigi ilmumist ei ole Eestis enne *Laonome xeprovala* leidmist juba paarisaja aasta jooksul juhtunud.

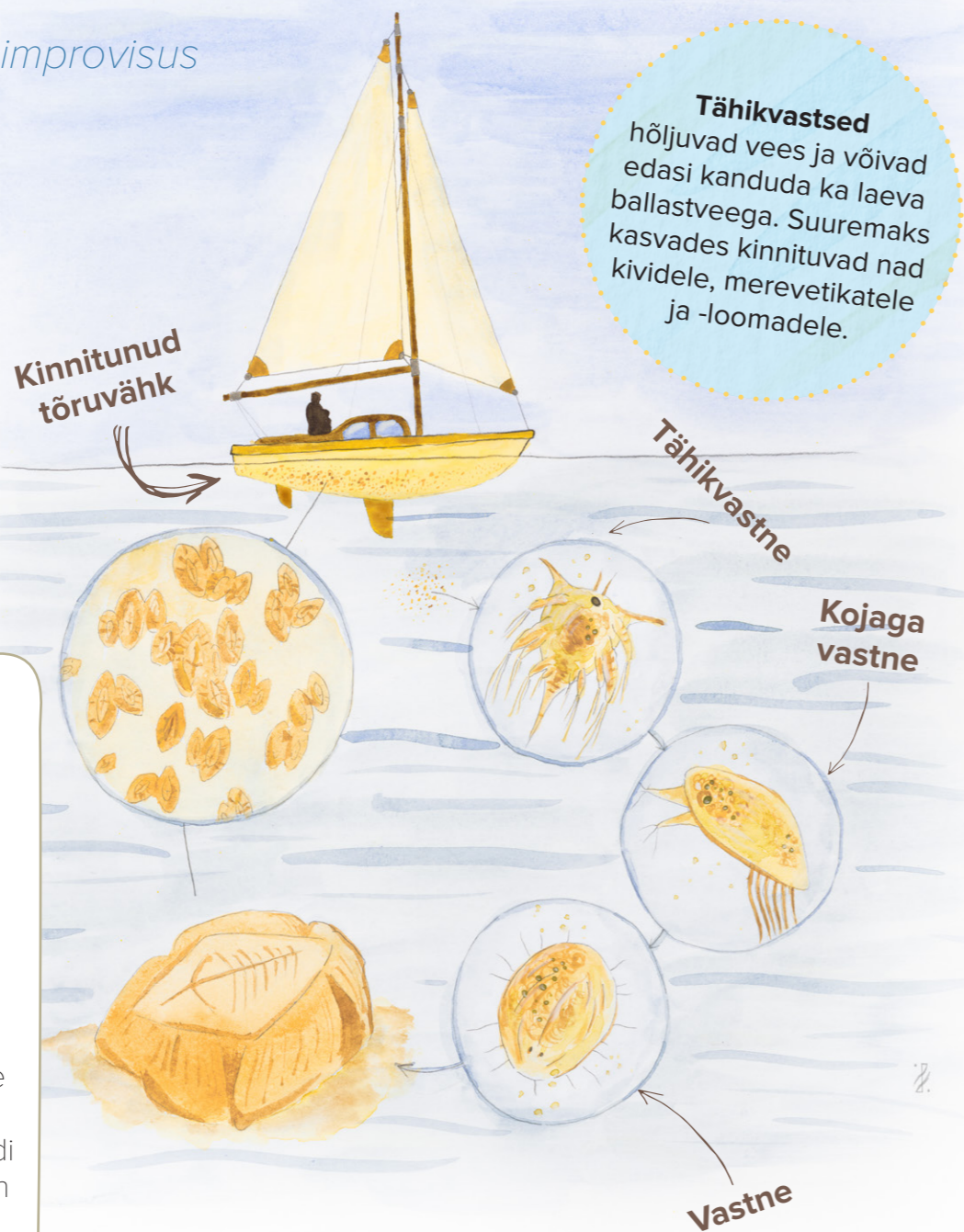

Selle hulkharijasussi päritolu ei ole teada. Enne tema leidmist oli liik teadusele tundmatu. Esimest korda leiti liiki Läänemeres 2009. aastal. Eestis leiti liik esimest korda 2012. aastal Pärnu lahest ja 2019. aastal ka Soome lahest.

TAVALINE TÕRUVÄHK

Amphibalanus improvisus

SAAME TUTTAVAKS

UURIME LÄHEMALT

Tavaline tõruvähk on vääneljalaline. Ehkki vääneljalalised ei sarnane üldse vähkidega, on tegemist vähkide hulka kuuluvate loomadega. Täiskasvanuna on tõruvähk kinnitunud eluviisiga ja tal on paks lubiplaadikestest koosnev koda. Kogu tõruvähi keha paikneb tema koja sisemuses.

Täiskasvanud tõruvähk elab merepõhjas peamiselt kividele kinnitununa, kuid ta võib kinnituda ka suurematele vetikatele, karpide kodadele, meres leiduvale prügile, laevadele ja mõnikord isegi kaladele. Tõruvähi vastsed hõljuvad merevees. Läänemeres elavad tõruvähid kinnituvad oma suguvendade vahetusse naabrusesse, tekitades nii veealuseid kolooniaid ja kattes kive ning laevakeresid mõnikord lausaliste kihtidena. Korra kinnitunud tõruvähk oma elukohta enam ei muuda. Toitumiseks sirutab ta oma pikad vääneljalad kojast välja ja nende abil liigutab vees hõljuvad toiduosakesi endale otse suhu.

Meie vetes tavalise tõruvähiga sarnaseid liike ei ole. Teada on üle 800 liigi tõruvähke, nii et mujal maailmas mere äärde sattudes tasub heita pilk ka sealsetele tõruvähkidele. Mõne tõruvähi kojad meenutavad välimuselt lilleõisi.

Ettevaatust!

Kojad on terava servaga ja võivad nahka kriimustada.

Tavaline tõruvähk on aktiivne vee filtreerija, puhastades niiviisi merevett. Paks lubikoda kaitseb tõruvähki võimalike vaenlaste, vigastuste ja ärasöömise eest. Looduslikke vaenlasi on tal seetõttu vähe. Meremehed tunnevad tavalist tõruvähki hästi, sest ta kinnitub nii laevakeredele kui ka sõukruvidele, mistõttu tuleb neid laevaosaid vahepeal puhastada.

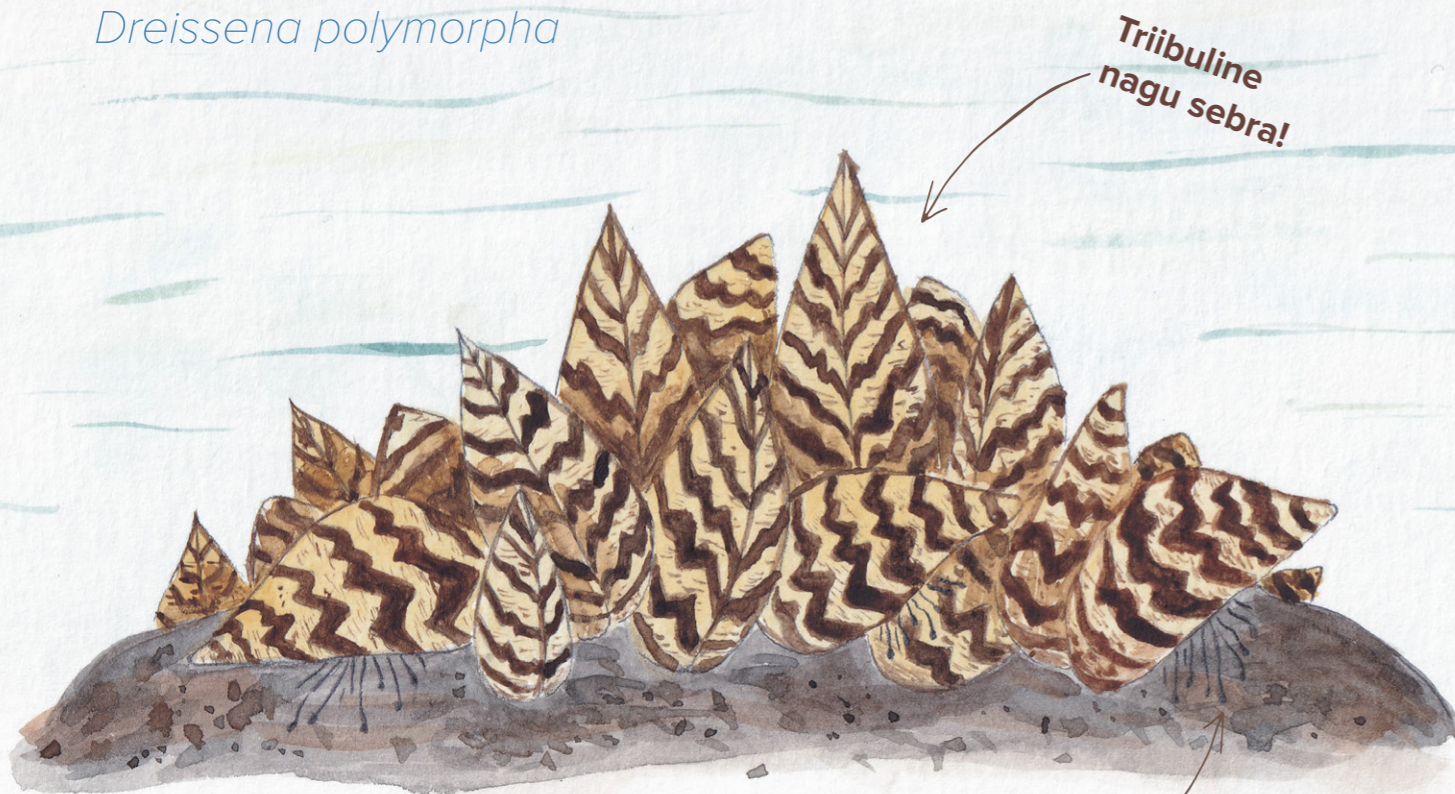
PÕNE VAT

Tavalise tõruvähi koja kuju oleneb sellest, kui paljukesi koos nad elavad: tihedalt koos elades on kojad altpoolt kitsamad kui ülevalt, hõredalt koos kasvades aga vastupidi.

MUUTLIK RÄNDKARP

Dreissena polymorpha

Büssus

Triibuline
nagu sebra!

Rändkarbi algne levila on Ponto-Kaspia piirkond ja sealsed jõed ning järved. Tänapäeval on ta üks edukamatest võõrliikidest maailmas. Inimtegevuse abil on liik viimase 200 aastaga levinud peaaegu kogu maailmas. Muutlik rändkarp jõudis Läänemere ja ka Eesti merevetesse juba 19. sajandi keskpaigas, esmalt märgati teda Pärnu lahes. Tema levik Peipsi järve 1930. aastatel väärrib aga eraldi äramärkimist. Peipsi järvest levis rändkarp omakorda edasi nii Soome lahe rannikumerre kui ka teistesse järvedesse-jõgedesse. Praegu on rändkarp levinud Liivi lahes ning Väinamere ja Soome lahe piirkondades, kus merevesi on magedam.

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

PÕNEVAT

Muutlik rändkarp on väike karp, kes võib kasvada keskmiselt 3 cm pikkuseks. Tema koda on enamasti triibulise mustri- ja sebrakarpideks (*zebra mussel*). Värvus võib olla valgest tumepruunini. Koda on kolmnurkne.

Rändkarp võib elada nii kivisel kui ka mudasel merepõhjal, kuid kinnitumiseks vajab ta siiski kõva pinda. Näiteks kinnitub ta kividele, teistele karpidele, puutükkidele ja ka vee põhjas leiduvale prügile või isegi vähkidele. Täiskasvanud karpid võivad pärast pinnale kinnitumist ja seal elamist end ise lahti lasta ning otsida paremat elukohta. Rändkarp kasvab magevees (jõed, järved) ja mingil määral ka soolases vees (rannikumeri). Kui vesi on liiga soolane, siis rändkarbid surevad. Seetõttu leidub teda meie rannikumeres peamiselt suurte jõgede suudmetes, kus on magedam vesi.

Muutlik rändkarp sarnaneb meie kohaliku liigi, söödava rannakarbiga (*Mytilus trossulus*), kes on aga ühtlaselt tume, sageli mustjas-lillaka tooniga ning kellel puuduvad triibud. Erinevalt rändkarbist leidub rannakarpi just soolasemas vees.

Nagu teisedki karpid filtreerib rändkarp toitumiseks vees leiduvat hõljumit ja puhastab nii vett. Kui rändkarpe on liiga palju, siis tarbivad nad ära suure osa fütoplanktonist ehk vees hõljuvatest väikestest taimkestest, mistõttu väheneb ka zooplanktoni ehk vees hõljuvate väikeste loomakeste ja sellest toituvate kalade arvukus. Temast toituvad põhjaeluvilised kalad, aga ka vähid ning linnud. Kui rändkarp satub inimese ehitatud veerajatistesse, siis võib ta oma kiire paljunemisvõimekuse tõttu ummistada veetorusid.

Muutlik rändkarp kinnitub sobivale pinnale büssuse abil: **need on karpide kleepuvad ja kergesti kõvastuvad niitjad moodustised.**

Kõige tugevamalt kinnitub rändkarp enda valitud pinnale siis, kui elukeskkond talle meeldib.

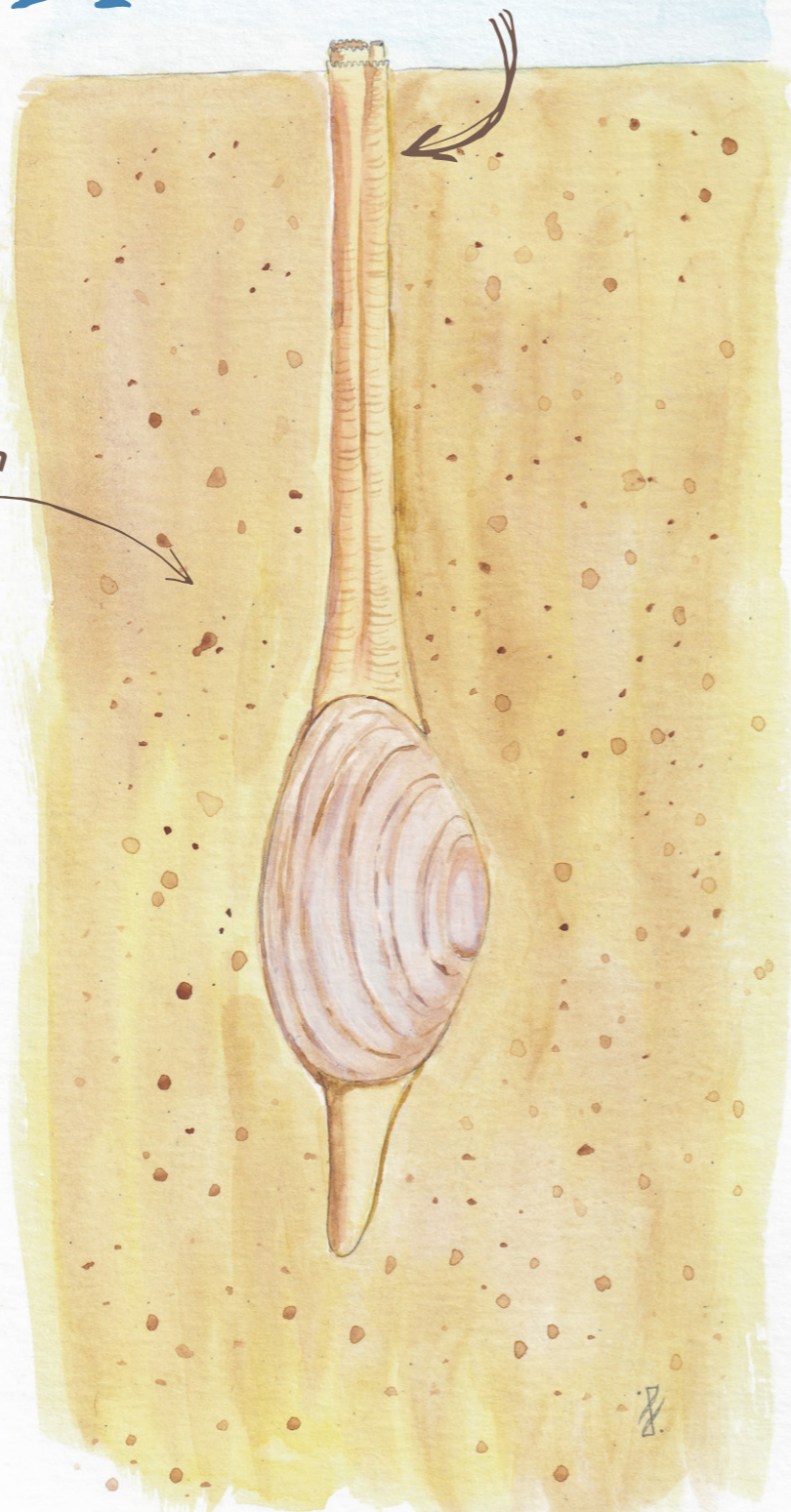

LIIVA- UURIKKARP

Mya arenaria

Võib elada kuni 20 cm sügavusele settesse kaevununa.

Sifoon

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

PÕNEVAT

Hele ovaalne liiva-uurikkarp on meie vetes tavapäraselt 4–5 cm pikk. Ookeanis võib ta kasvada kuni 15 cm pikkuseks. Rannas jalutades leiab tihti tema karbipoolmeid, mida peab hoidma õrnalt, sest need purunevad kergesti. Nagu nimetuski ütleb, uuristab liiva-uurikkarp ennast liiva sisse, ta võib elada kuni 20 cm sügavusele settesse kaevununa.

4.5 cm

Karp toitub sette pinnani ulatuva sifooni abil. Sifoon on vees elavate karpide torujas, natuke lonti meenutav elund, mille abil loom filtreerib veest toitu. Tema toit on pisikesed meres hõljuvad loomakesed ja teised toiduks sobivad tükikesed. Kui liiva-uurikkarpi toitumisel miski ehmatab, siis purskab ta välja veejoa ja tõmbab samal ajal sifooni kokku.

Noori liiva-uurikkarpe võib ajada segamini Balti lamekarbi ja teise võõrliigi – Mehhiko kiilkarbi – väikeste karpidega. Iseloomuliku ovaalse kuju järgi on täiskasvanud liiva-uurikkarpi aga lihtne ära tunda.

Pärleid liiva-uurikkarp ei moodusta (seda teeb eba-pärlikarp), kuid vett puhastab ta küll. Üks täiskasvanud liiva-uurikkarp suudab ööpäevas filtreerida vähemalt 50 liitrit merevett. Liiva-uurikkarbil on tähtis roll toiduahelas. Ta on toiduks põhjatoidulistele kaladele ja merelindudele, näiteks aulidele.

Tavapäraselt elavad liiva-uurikkarbid 10–12 aastat, aga on leitud isegi 28-aastane karp.

Sinu kakaotassi mahub umbes 300 ml jooki. Kas kujutad ette, et üks liiva-uurikkarp suudab ööpäevaga puhastada ära sama suure koguse vett, nagu mahub **165 kakaotassi?**

Liiva-uurikkarp on algselt pärit Atlandi ookeani põhjaosast. Tänapäeval on ta väga levinud liik põhjapoolkeral nii Atlandi kui ka Vaikse ookeani rannikul. Läänemere jõudis liiva-uurikkarp umbes 500 aastat tagasi. Võõrliikide seas on ta meie vetes üks vanemaid tegelasi. Eesti rannikumeres on ta kõigjal tavaline liik, puududes ainult Soome lahe idaosast, sest seal on merevesi tema jaoks liiga mäge.

MEHHIKO KIILKARP

Rangia cuneata

Sifoon on vees elavate karpide torujas, **veidi lonti meenutav elund**, mille abil loom filtreerib veest **toitu**.

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

PÕNEVAT

Mehhiko kiilkarp on kergelt ovaalne ja värvuselt kreemikas kuni valkjas, meie vetes kasvab ta tavapäraselt 3–4 cm pikkuseks. Karbipoolmed on paksud ja tugevad, ühest servast kandiga, seestpoolt sileda ning läikiva pinnaga.

3,5 cm

Mehhiko kiilkarp elab madalas rannikumeres ja jõesuudmetes settesse kaevununa. Ta eelistab peenliivaseid setteid, kus on palju toitu, kuid talle sobivad ka savisemad põhjad. Sarnaselt liiva-uurikkarbiga toitub ta sifooni abil põhjasette pinnal ja veesambas olevast hõljumist.

Noori Mehhiko kiilkarpe võib ajada segamini Balti lamekarbi ja teise võõrliigi – liiva-uurikkarbi – väikeste karpidega. Kui Mehhiko kiilkarbid on juba suuremad kui 1 cm, siis neid enam naljalt kellegagi segi ei aja: karbipoolmed on kõvad ega purune sõrmede vahel surudes niisama lihtsalt.

Sarnaselt liiva-uurikkarbiga suudab üks Mehhiko kiilkarp ööpäevas filtreerida vähemalt 50 liitrit merevett ja seega suudab elujõuline karbikooslus puhastada arvestatava koguse merevett. Ta on vajalik ka toiduahelas, sest teda söövad põhjatoidulised kalad. Samuti on kiilkarp mõne merelinnu, näiteks hõbekajaka toiduks. Pärnu rannas armastavad teda süüa ka hallvaresed, kes madala veetaseme korral käivad karpe liiva seest välja nokkimas.

Mehhikos on kohalikud inimesed seda kiilkarpi **aastasadu toiduks tarvitanud**, eelkõige tehakse temast suppi. Aastas võidakse toiduks kokku korjata kuni tuhat tonni karpe. Ka meie vetes kasvavat karpi võib süüa, kuid seda tuleb teha teadlikult. Näiteks ei tasu karpe korjata sel ajal, kui piirkonnas on sinivetikate õitseng.

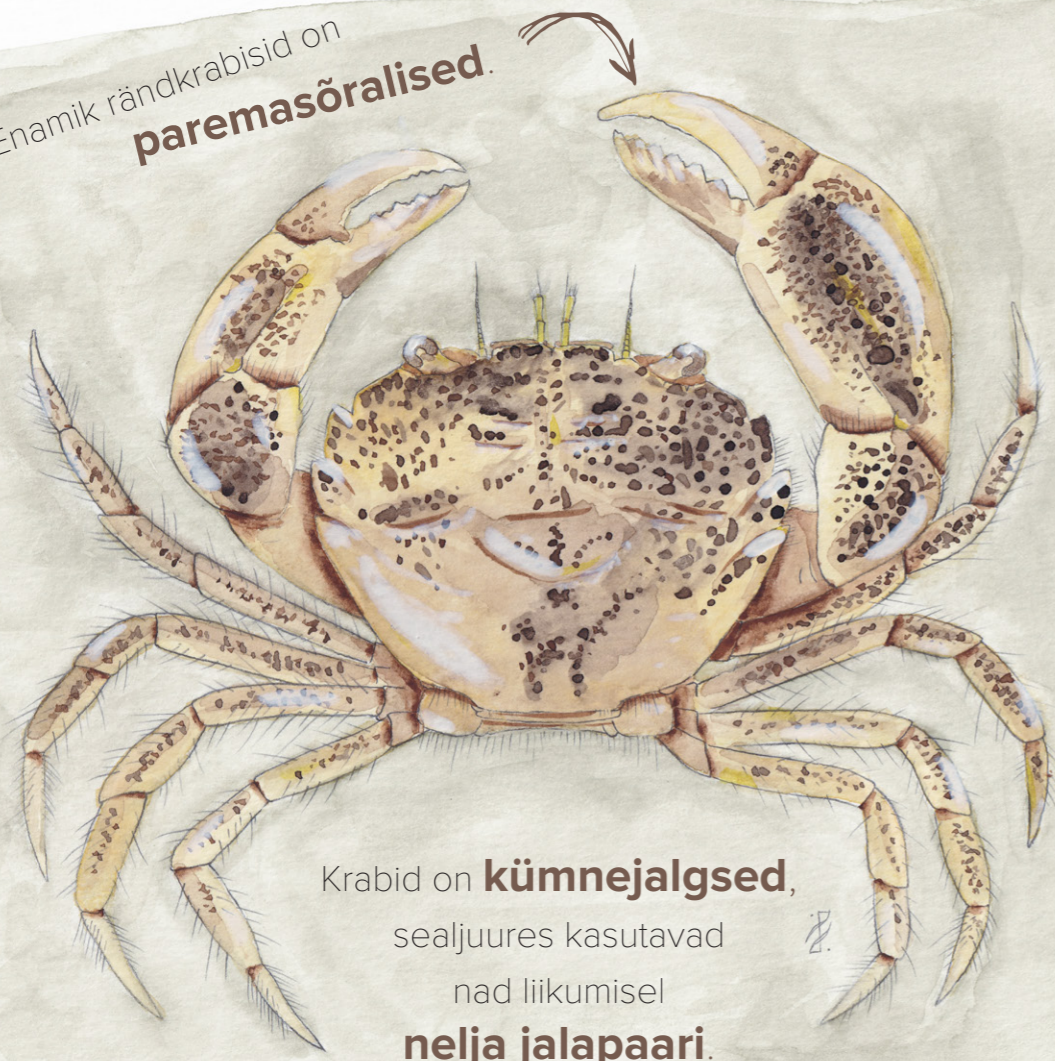

HARRISE MÜDAKRABI

EHK HARILIK RÄNDKRABI

Rhithropanopeus harrisi

Enamik rändkrabisid on
paremasõralised.

Krabid on **kümnejalgsed**,
sealjuures kasutavad
nad liikumisel
nelja jalapaari.

Rändkrabi algne kodu on Põhja- ja Kesk-Ameerikas Atlandi ookeani rannikul. Tänapäeval on ta võõrliigina levinud nii Euroopas kui ka Vaikse ookeani rannikutel. Läänemerre jõudis rändkrabi teadaolevalt juba 1936. aastal. Eestis leiti teda esimest korda 2011. aastal Pärnu lahest, kus ta praeguseks on väga tavapärane liik. Hiljem on teda leitud ka Matsalu lahes, Narva lahes, Väinameres ja Hiiumaa rannikumeres.

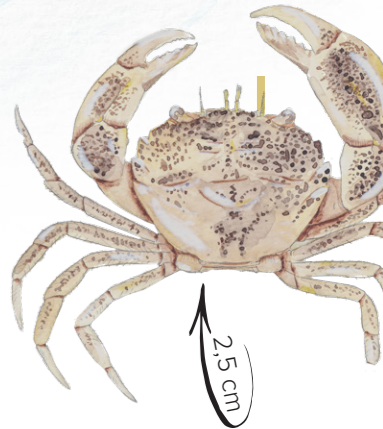
SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

PÕNEVAT

Harilik rändkrabi on väike – tema keha võib kasvada kuni kahe ja poole sentimeetri laiuseks. Värvuselt on ta rohekas-pruun, sõrgade tipud on aga heledad. Krabi sõrad on suuruselt ebavõrdsed ja erineva kujuga.

Rändkrabi liigub ja tegutseb peamiselt merepõhjas. Meie vetes meeldivad talle eelkõige liivased ja mudased elupaigad. Toitumiselt on ta omnivoor ehk kõigesööja.

Eestis rändkrabiga sarnaseid liike ei ole. Kui leiad rannast näiteks pisikese krabisõra, võid olla päris kindel, et tegemist on rändkrabi jäänustega.

Oma suure isuga suudab rändkrabi merekeskkonda väga tugevalt muuta. Ta sööb kõike, kellest jõud üle käib. Mida mitmepalgelisem on tema elupaik, seda mitmekesisem on ka tema toidulaud. Eelkõige sööb ta karpe ja teisi põhjaloomakesi, kuid ka kalamarja ning võrkudesse jäänud kalu. Karpide roll looduses on merevee filtreerimine ja keskkonna puhtana hoidmine ning nende massiline ärasöömine tingib veekeskkonna üldise halvenemise. Kui muud toitu pole, sööb krabi ka vetikaid ning taime- ja loomajäänuseid ehk detriiti.

Krabi ennast söövad vähesel määral mõned kalad, näiteks ahven ja koha. Ka kajakad ja varesed võivad süüa krabisid, kui meri nad rannale uhub.

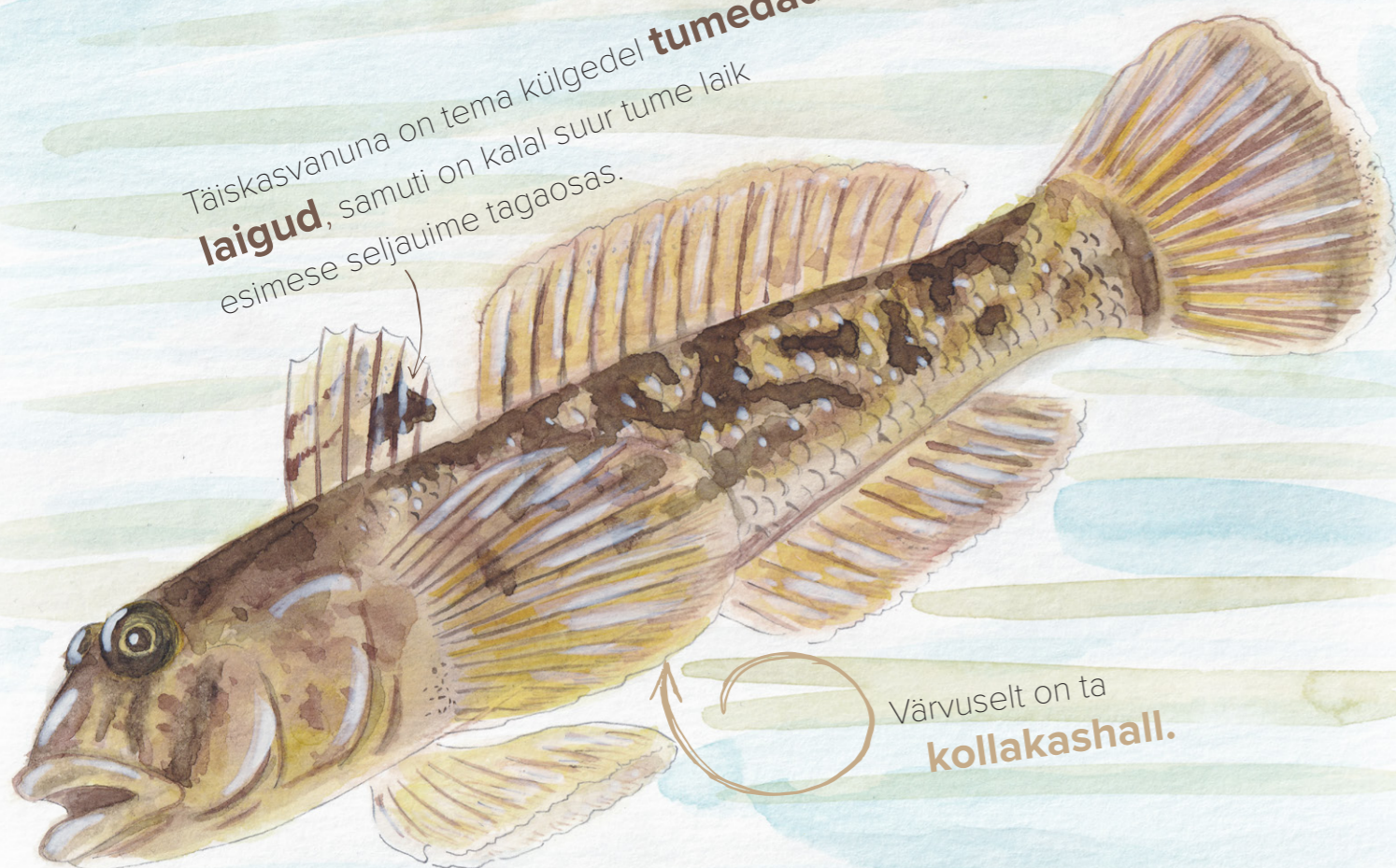
Rändkrabi on näiteks Pärnu lahes kohati juba nii palju, et **ühelt ruutmeetrilt võib leida üle 100 krabi**. Kuigi rändkrabi on väiksem kui paljud teised liigikaaslased, on ta sõrgade haarde poolest sama tugev või isegi tugevam.

ÜMARMUDIL

Neogobius melanostomus

Täiskasvanuna on tema külgedel **tumedad laigud**, samuti on kalal suur tume laik esimese seljauime tagaosas.

Värvuselt on ta **kollakashall**.

Ümarmudila päriskodu on Must meri, Kaspia meri, Marmara meri ja Aasovi meri ning nende piirkondade suuremad jõed, näiteks Dnestr, Dnepr, Don ja Doonau. Tõenäoliselt on kala levinud uutesse piirkondadesse laevade ballastveega. Eestis leiti ümarmudilat esimest korda 2002. aastal ja juba teada-tuntud võõrliikide armastatud kohast Pärnu lahest. Järgmisena leiti teda Muuga lahest 2005. aastal, kus tema arvukus hakkas kohe ka hoogsalt suurenema. Pärnu lahes hakkas arvukus plahvatuslikult kasvama alles umbes kümme aastat pärast esmaleidu.

SAAME
TUTTAVAKS

UURIME
LÄHEMALT

Ümarmudil on üsna väike kala, Läänemeres on tema pikkus 15–25 cm ning ta kaalub kuni 250 grammi. Keha on ümar ja jässakas.

Kalal on suur pea ja tema keha tundub pehme, sest seda katvad soomused on väga väikesed. Ümarmudila kõhuuimed toimivad omapärase iminapana, aidates kalal end liikumas vees kividel kinni hoida.

Ümarmudil elab nii soolases kui ka magedas vees, eelistades siiski riimveelisi ehk keskmise soolusega veekogusid. Ümarmudila leiab enamasti põhjalähedast veest, sest tal puudub ujupõis, millega veepinna lähedal rahulikult ujuda. Kevadest sügiseni leiab teda ka madalast veest, aga talveks kolib ta sügavamale. Kudemisel hoiab ta kivide lähedusse, et kinnitada oma mari kivi külge ja seda ka valvata. Kui on piisavalt varjekohti, siis on ümarmudil sageli leitav lausa käelaba sügavusel vees.

Ümarmudila põhitoid on merekarbid ja muud merepõhjas elavad väikesed loomad. Täiskasvanud ümarmudil on sarnane meie kohaliku kala võldase ja mustmudilaga, eristada saab neid kõhuuimede ja seljauime täpi järgi.

Ümarmudil on väga vallutushimuline kala, ta võib teisi merepõhjas elavaid ja toituvaid kalu, näiteks lesta, nende elupaikadest välja ajada, süües ära nende toidu. Ümarmudil on võimeline süüa päevas terve peotäie merekarpe ja võib sedasi mõjutada oluliselt ka meres elavate karpide arvukust.

Läänemeres elavad karbid on olulised veepuhastajad, nad talitlevad looduses nagu filtrid. Kui karpe on oluliselt vähem, siis on vee läbipaistvus kehv ja looduslik tasakaal häiritud. Ümarmudil sööb ka teiste kalade, näiteks lõhilaste, marja.

Ümarmudilat söövad vähesed. Kaladest ahven, haug, koha ja lindudest kormoran. Lisaks on hakanud kalurid püüdma suuri koguseid ümarmudilat. Võimalik, et just ümarmudila tõttu on ahvenat meres viimasel ajal rohkem, mis teeb kaluritele suurt rõõmu.

Ümarmudil on meie toidulaual küll uus kala, kuid temast saab valmistada **väga maitstvaid roogi**. Kas oled juba ümarmudilat proovinud?

PÕNE VAT

MIDA SINA SAAD TEHA VÕÕRLIIKIDE LEVIKU PIIRAMISEKS?

KUIDAS SAAKSID VÕÕRLIIKIDE TUNDMISELE KAASA AIDATA?

- 🟡 Õpi võõrliike looduses tundma.
- 🟡 Uuri, kuidas mõjutavad võõrliigid loodust.
- 🟡 Räägi teistele, mida tead võõrliikidest.
- 🟡 Jälgi, et sa ise võõrliike ühest kohast teise ei kannaks.

MIDA TEHA, KUI LEIAD VÕÕRLIIGI?

Kui märkad looduses liiki, kes on sulle tundmatu, siis toimi nii.

- 🟡 Kõigepealt uuri, kas tegu võib olla võõrliigiga.
Võid küsida nõu allpool märgitud numbrilt.
- 🟡 Kui tekib kahtlus, et tegu on tõesti võõrliigiga, siis võta ta kaasa.
Selleks pane leitud liik plastikkotti või fooliumisse ja sügavkülmikusse.
- 🟡 Seejärel anna sellest leiust teada.

Palun helista riigiinfo numbrile **1247**, et küsida nõu või teatada leitud võõrliigist. Teatada saad ka loodusvaatluste andmebaasi kaudu internetis <https://lva.eelis.ee/> või äpis „Loodusvaatluste nutirakendus“. **Leitud võõrliiki ei tohi lasta merevette tagasi.**

.....

Selle võõrliike tutvustava lasteraamatu peeesmärk on äratada lastes sügavamalt huvi meres toimuva vastu ja suurendada teadlikkust võõrliikidest.

Raamatu koostamisel on silmas peetud, et see oleks praktiline, õpetlik ja lihtsasti arusaadav.

Eesti mere võõrliike tutvustav raamat on mõeldud kasutamiseks toetava materjalina õppetöös ja huviringides.

ISBN 978-9916-731-06-2

9 789916 731062

